K VÁZANOSTI PŘEDSTAVENSTVA NEVHODNÝMI A NEZÁKONNÝMI POKYNY

STANISLAVA ČERNÁ

I. POKYN VALNÉ HROMADY ZASAHUJÍCÍ DO OBCHODNÍHO VEDENÍ

Obchodní zákoník ukládá ve svém ustanovení § 194 odst. 4 ObchZ představenstvu povinnost řídit se zásadami a pokyny valné hromady, jsou-li v souladu s právními předpisy a stanovami. Toto ustanovení současně vylučuje (až na zákonné výjimky) z okruhu povinně respektovaných pokynů ty, které se týkají obchodního vedení společnosti. Usnesení valné hromady směrované do oblasti obchodního vedení je podle většinového stanoviska právní vědy[1] a judikatury Nejvyššího soudu ČR[2] nicotné, neboť odporuje zákonnému zákazu. Na takové usnesení se proto bude pohlížet, jako by nikdy nebylo přijato i kdyby je v zákonné lhůtě nikdo nenapadl postupem podle § 183 ve spojení s § 131 ObchZ. Soud by musel k nicotnosti přihlížet ex officio, tedy i bez návrhu. Představenstvo by takovým pokynem nebylo vázáno. Kdyby se pokynem řídilo, nesli by jeho členové odpovědnost za škodu, která jeho plněním společnosti vznikla (§ 194 odst. 5 poslední věta ObchZ).

Základní otázkou při zkoumání přípustnosti pokynu tudíž je, zda pokyn stojí mimo rámec obchodního vedení. Obchodní zákoník tento pojem nedefinuje. Doktrína[3] i judikatura[4] jím rozumí veškeré rozhodování o vnitřních záležitostech společnosti, obecněji řečeno o organizování a řízení podnikatelské činnosti společnosti. Podle Nejvyššího soudu ČR je pojem obchodní vedení vykládán jako *„řízení společnosti, tj. zejména organizování a řízení její podnikatelské činnosti, včetně rozhodování o podnikatelských záměrech“*.[5]

[1] Srov. např. *Dědič, J., Kříž, R., Štenglová, I.*: Akciové společnosti, 2. vydání, C. H. Beck, Praha 2003, str. 264, 265.

[2] Srov. *usnesení Nejvyššího soudu ČR č. j. 32 Cdo 524, 525/2000 ze dne 30. května 2000,* publikované v Právních rozhledech, č. 8/2000, str. 353.

[3] Shodně viz též *Dědič, J.: Obchodní zákoník. Komentář, díl III,* Polygon, Praha 2002, str. 2383, popř. *Dědič, J., Kříž, R., Štenglová, I.*, op. cit. výše, str. 356.

[4] *Srovn. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Odon 2/97, publikované v časopise Právní rozhledy č. 8/1997,* anebo z poslední doby *rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 479/2003 ze dne 25. srpna 2004.*

[5] *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 479/2003 ze dne 25. srpna 2004.*

Hranice mezi pokyny, které se týkají obchodního vedení a pokyny, které vybočují z tohoto rámce a náležejí valné hromadě je tudíž dána povahou rozhodnutí.[6] Přípustnost pokynu závisí na tom, zda jednání svým obsahem a účelem překračuje rámec organizování a řízení běžného provozu podniku, nebo jej překračuje.[7] Běžná manažerská rozhodnutí náležejí jen představenstvu a stojí mimo dosah pokynů valné hromady. Naproti tomu rozhodnutí strategická, která se zásadním způsobem dotýkají členských práv akcionářů a jejich majetkových zájmů patří akcionářům, přesněji valné hromadě a ta také může k jejich naplnění udělovat pokyny představenstvu. Přípustnost pokynu valné hromady má proto zpravidla úzkou vazbu na vymezení působnosti valné hromady v akciové společnosti.

Mezi obchodním vedením a rozhodnutím, které jeho rámec přesahuje, není ostrá hranice a obecná kritéria neposkytují vždy návod k jednoznačnému řešení. Jedním z diskusním případů může být i pokyn valné hromady k prodeji vlastních akcií společnosti jejím akcionářům. Zcizováním vlastních akcií může dojít i ke změně podílů uvnitř akciové společnosti. V jistém smyslu lze hovořit o možnosti změny vnitřních „mocenských" poměrů. Pokyn valné hromady k prodeji vlastních akcií tak může mít dopad i do oblasti členských práv akcionářů a jejich majetkových zájmů. Takový pokyn se pak primárně nebude týkat organizování či řízení podnikatelské činnosti společnosti a posouvá se, zejména při transakcích většího rozsahu spojených se změnami podílnictví, mimo rámec běžného manažerského rozhodování představenstva.

Rozhodnutí o prodeji vlastních akcií akcionářům – na rozdíl od rozhodnutí o jejich nabytí – obchodní zákoník výslovně neuvádí ve výčtu záležitostí náležejících do působnosti valné hromady. Ingerenci valné hromady by však bylo možné v takovém případě dovodit cestou analogie. – Komentářová literatura[8] i doktrína[9] totiž dospívají k závěru, že akcionáři mají právo, aby jim společnost, která zcizuje vlastní akcie, tyto akcie přednostně nabídla k prodeji v poměru jejich podílu na základním kapitálu společnosti. Vychází se přitom z analogické aplikace ustanovení § 204a odst. 1 ObchZ, které stanoví právo akcionáře upsat při zvýšení základního kapitálu část nových akcií v rozsahu jeho podílu na základním kapitálu společnosti. Stejné přednostní právo jako má akcionář při efektivním zvýšení základního kapitálu (tedy nabízí-li společnost primárně své akcie podle pravidel § 204a ObchZ) by mělo platit i při jejich prodeji na sekundárním trhu (tedy prodává-li společnost akcionářům vlastní akcie nabyté podle ustanovení § 161a ObchZ). Na právo akcionáře nabýt akcie v rozsahu odpovídajícím jeho podílu na základním kapitálu lze pohlížet jako na konkretizaci zásady rovného zacházení se všemi akcionáři vyjádřené výslovně v ustanovení § 155 odst. 7 ObchZ. Z uvedeného ustanovení plyne nejen zákaz, aby akciová společnost nabývala vlastní akcie za různých podmínek a pouze od vybraných akcionářů, ale

---

[6] K tomu blíže viz Glanegger, P.: *Heidelberger Kommentar zum Handelsgesetzbuch*, 6. přepracované vydání, C. F. Müller Verlag, Heidelberg 2002, str. 425 a násl.

[7] Příkladem neobvyklých transakcí mohou být pronájem podniku, či jeho části, který z operativně činné společnosti dělá pouhého pronajímatele, či naopak ukončení této nájemní smlouvy, které společnost opět přeměňuje v ekonomicky činný subjekt.

[8] Dědič, J.: *Obchodní zákoník. Komentář, díl II*, Polygon, Praha 2002, str. 1584, 1585.

[9] Čech. P.: *Nabývání vlastních akcií akciovou společností.* Právní rádce 10/2006, str. 13. Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R.: *Akciové společnosti*, 6., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck 2007, str. 137.

současně i zákaz, aby je prodávala pouze některým akcionářům, případně za různých podmínek.

Akciová společnost by tudíž nejprve měla nabídnout vlastní akcie – analogicky s ustanovením § 204a odst. 1 ObchZ svým akcionářům v rozsahu jejich podílů na základním kapitálu. Jak už řečeno, není důvod, aby platila zásada poměrného nabytí pouze při primární emisi akcií, zatímco při jejich sekundárním rozdělování by se zásada rovného zacházení neuplatnila. Nerespektování tohoto pravidla by vedlo k tomu, že by představenstvo rozhodovalo o akcionářské struktuře a poměrech ve společnosti.[10] Vyloučení nebo omezení práva akcionářů na přednostní poměrné odkoupení akcií od společnosti by bylo možné pouze v důležitém zájmu společnosti *na základě rozhodnutí valné hromady* (analogická aplikace § 205a odst. 5 ObchZ).

Přesah pokynu k prodeji vlastních akcií přes rámec obchodního vedení opírající se o vymezení kompetencí valné hromady lze tudíž opřít o analogickou aplikaci ustanovení § 204a ObchZ, z něhož vyplývá rozhodovací působnost valné hromady a její možnost prolomit – v důležitém zájmu společnosti – zásadu poměrného nabytí akcií a změnit tak poměr podílů ve společnosti. Pokyn ke koupi a prodeji vlastních akcií akcionářům v těchto souvislostech přesahuje rámec obchodního vedení a valná hromada by jej mohla platně udělit. Jako takový není nicotný. Vada pokynu by však mohla spočívat ve flagrantním porušení povinnosti rovného zacházení s akcionáři. V odborné literatuře je zastáván názor, že nejsou-li dány podmínky pro vyloučení či omezení práva akcionářů na poměrné nabytí akcií (viz výše), měla by společnost nabídnout vlastní akcie ke koupi nejprve akcionářům na základě veřejné nabídky (podle dosavadních podílů na základním kapitálu). Teprve takto neprodané akcie by mohla nabídnout cestou veřejné soutěže třetím osobám.[11]

2. SOULAD POKYNU S PRÁVNÍMI PŘEDPISY, PROTIPRÁVNÍ ROZHODNUTÍ VALNÉ HROMADY

Podmínkou řádně uděleného pokynu valné hromady je – kromě přesahu přes rámec obchodního vedení – i to, že bude i v dalších ohledech v souladu s právním předpisem a současně i se stanovami společnosti (§ 194 odst. 4 ObchZ). Jinými slovy řečeno, i pokyn, který by nezasahoval do obchodního vedení a neporušoval zásadu rovného zacházení s akcionáři, by mohl být vadný, pokud by jinak odporoval právnímu předpisu či stanovám společnosti. O rozpor pokynu s právním předpisem přitom může jít jak v případech, kdy pokyn odporuje výslovnému znění právního předpisu, tak v případech, kdy odporuje zásadám, z nichž právní předpis vychází.

---

[10] „Prodávané akcie by, dle našeho názoru, měly být nejprve nabídnuty akcionářům v rozsahu jejich přednostního práva na úpis akcií. Při jiném výkladu bychom připustili, aby představenstvo fakticky rozhodovalo o akcionářské struktuře a síle hlasovacích práv akcionáře, což je v rozporu se zásadami, na nichž spočívá obchodní zákoník". Čech. P.: *Nabývání vlastních akcií akciovou společností.* Právní rádce 10/2006, str. 13. Stejný názor je vyjádřen i v publikaci *Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R.: Akciové společnosti,* 6. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck 2007, str. 137.

[11] Tamtéž.

Vada usnesení by mohla spočívat například v tom, že při jeho přijímání akcionáři zneužili své hlasovací právo. Právní úprava obchodního zákoníku – ustanovení § 56a odst. 1 – výslovně zakazuje zneužití většiny stejně tak jako menšiny hlasů ve společnosti.[12] Tento zákaz vyzdvihuje, resp. zdůrazňuje (pro oblast výkonu hlasovacích práv v obchodní společnosti) jednu ze základních právních zásad, na nichž spočívá právo společností.

Obecněji vzato je zákaz zneužití práva vlastní jak soukromému, tak veřejnému právu. Základem soukromoprávního zákazu zneužít právo je ustanovení § 3 odst. 1 ObčZ, podle něhož *výkon práv a povinností z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a právem chráněných zájmů jiných* a nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Zneužitím práva se rozumí zneužití práva subjektivního (oprávnění), tedy zneužití možnosti chovat se určitým způsobem. O zneužití práva půjde tehdy, když se toto právo používá v rozporu s jeho účelem, v rozporu s funkcí, k níž je zákonodárcem formulováno. Výkon subjektivního práva se považuje za zneužívající,[13] pokud se jím zasahuje do práv a právem chráněných *zájmů* jiných osob.[14] Vždy se musí jednat o zásah úmyslný.

V případě zneužití hlasů v akciové společnosti mohou být zasažena jak práva či zájmy jiného akcionáře či akcionářů, zaměstnanců, členů orgánů, práva věřitelů společnosti, tak práva a zájmy akciové společnosti samé. Akcionář může zneužít své hlasovací právo i tím, že vahou svých hlasů prosadí na valné hromadě rozhodnutí (např. pokyn představenstvu), které nadřazuje jeho vlastní majetkový zájem (resp. zájem skupiny akcionářů) nad zájem společnosti. Tím současně porušuje povinnost loajality, kterou je vázán vůči vlastní společnosti.[15] Povinnost respektovat zájem společnosti totiž platí, i když má akcionář vlastní, odlišný zájem. Nadřazenost tohoto zájmu uznal právě tím, že se sdružil s jinými, že vyslovil právně relevantním způsobem souhlas se společným cílem formulovaným či odvoditelným ze zakladatelského dokumentu, tedy ze zakladatelské smlouvy a stanov.

Povinnost loajality společníka vůči vlastní společnosti není v úpravě obchodních společností formulována výslovně, lze ji však dovodit ze subsidiárního použití občanského zákoníku pro obchodně právní vztahy (§ 1 odst. 2 ObchZ).[16] Akciová společnost je totiž

---

[12] Ustanovení § 56a vložila do obchodního zákoníku jeho novela – zák. č. 370/2000 Sb. V přechodných ustanoveních ObchZ (čl. VIII, bod 20) je pak obsažena formulace zakazující společníkovi zneužít své postavení ve společnosti za účelem dosažení neoprávněných výhod.

[13] Eliáš v této souvislosti upozorňuje na to, že formulace „zneužití výkonu práva" v sobě obsahuje logický rozpor, neboť v takovém případě už nejde o výkon práva. Eliáš, K.: *Širší kontext § 56a Obch.Z a poznámky k němu. Vzájemné ovlivňování komunitární úpravy a českého a slovenského obchodního práva na pozadí procesu jejich reforem. Sborník ze setkání kateder obchodního práva právnických fakult České republiky a Slovenské republiky ve dnech 6. až 8. února 2007 v Průhonicích.* Universita Carolina Facultas Iuridica. Sborník 32. Praha 2007, str. 96.

[14] „Z pojmu „zneužití" plyne, že nemůže jít pouze o faktický stav, ale jde o úmyslný zásad do práv a právem chráněných zájmů jiných osob výkonem hlasovacího práva". Dědič J. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář.* Díl 1. Nakladatelství Polygon 2002. str. 345.

[15] „...v hierarchii zájmů stojí na prvním místě zájem obchodní společnosti, jejž musejí společníci respektovat a svůj vlastní zájem musí tomuto primárnímu zájmu podřídit". Pelikánová, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku.* 2. díl. 3. vydání. Praha: Aspi Publishing, 2004, str. 40.

[16] „Příznačnou pro obchodní korporaci je její osobní složka: v korporaci se její členové sdružují k dosažení určitého účelu. Z této skutečnosti se vyvozuje zásada loajality, principielně opřená o myšlenku, že se každý člen musí chovat tak, aby neškodil účelu, jehož dosahování má korporace sloužit. Obecný normativní základ této zásady představuje § 3 odst. 1; zvláštní předpisy, zejména obchodní zákoník, na tento základ navazují a rozvíjejí jej." Eliáš, K. ve spoluautorství s Havlem, B. in: Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J.: *Občanské právo 1.* 4. aktualizované a doplněné vydání, ASPI: Praha 2005, str. 209.

svou právní podstatou sdružením osob, které se „spojují" za určitým účelem. Zaměření takového sdružení konkretizuje zakladatelská smlouva či listina a stanovy. I na akciovou společnost proto dopadá úprava občanského zákoníku, která ukládá každému účastníku sdružení povinnost *zdržet se jakékoli činnosti, jež by mohla znemožnit nebo ztížit dosažení sjednaného účelu* (§ 830 ObčZ). Zákaz znemožnit či ztížit společný účel je kogentní a je konkretizací obecného zákazu obsaženého v § 3 odst. 1 ObčZ (zákaz bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných osob). Sdruží-li se tudíž někdo spolu s dalšími k realizaci společného cíle, má povinnost zachovávat věrnost (loajalitu) tomuto cíli.[17] Povinnost respektovat cíl, k němuž bylo vytvořeno, platí nejen pro sdružení bez právní subjektivity. V případě akciové společnosti to znamená povinnost akcionářů respektovat cíl a zájem subjektu, který je od nich majetkoprávně oddělen, a to v případech a za okolností, které nemohou být ve všech jednotlivostech zákonodárcem předvídány. Výstižně to vyjadřuje Clark, který povinnost loajality chápe jako „reziduální pojmem, který může zahrnovat takové faktické situace, které nikdo nepředvídal a nekategorizoval."[18] S obdobným chápáním povinnosti loajality se lze setkat i v německé či francouzské odborné literatuře.[19]

Povinnost loajality tak v jistém smyslu omezuje akcionáře při výkonu jeho práv, v daném případě při výkonu hlasovacího práva. Nemůže tedy vykonávat své hlasovací právo k tíži společnosti. Lze-li prokázat, že akcionáři úmyslně zasáhli do chráněného zájmu společnosti tím, že individuálně nebo jednáním ve shodě prosadili vahou svých hlasů na valné hromadě rozhodnutí nevýhodné pro společnost, resp. pokyn ukládající představenstvu postup zvýhodňující akcionáře na úkor společnosti, lze na takový postup akcionářů pohlížet jako na zneužití jejich hlasovacího práva. Zneužitím hlasů může být – podle okolností – i prosazení takového pokynu, jímž se ukládá představenstvu prodat dříve nabyté vlastní akcie za cenu výrazně nižší, než je cena tržní a docílit tak výhody pro osoby kupující akcie, a to na úkor společnosti. Akcionáři využitím hlasovacího práva v rozporu se zájmem společnosti porušují svoji povinnost být vůči společnosti loajální, tudíž nenadřazovat zájmy vlastní či zájmy jiných osob nad zájem společnosti.

3. PRÁVNÍ DŮSLEDKY

Je-li prokázáno zneužití hlasovacího práva například tím, že je vykonáváno k prosazení rozhodnutí odporujícího zájmu společnosti, je třeba takový výkon hlasovacího práva kvalifikovat jako protiprávní, odporující § 56a odst. 1 ObchZ. Vzhledem k tomu, že z citovaných ustanovení vyplývá zákaz vykonávat hlasovací právo

---

[17] K tomu blíže: Eliáš, K.: *Širší kontext § 56a Obch.Z.* a poznámky k němu. Vzájemné ovlivňování komunitární úpravy a českého a slovenského obchodního práva na pozadí procesu jejich reforem. Sborník ze setkání kateder obchodního práva právnických fakult České republiky a Slovenské republiky ve dnech 6. až 8. února 2007 v Průhonicích. Universita Carolina Facultas Iuridica. Sborník 32. Praha 2007, str. 104.

[18] Clark, R. *Firemní právo*. Victoria Publishing, Praha 1992, str. 193.

[19] *Hüffer chápe povinnost loajality jako „... obecnou klauzuli ... z jejíž konkretizace mohou vyplynout další povinnosti"*. Hüffer, U. *Aktiengesetz*, 7. vydání. Beck, Mnichov 2006, § 93, marg. č. 3a. Francouzská odborná literatura v této souvislosti zdůrazňuje povinnot respektovat „ducha společenství" (l'esprit de communauté). Le Cannu, P. *Droit des sociétés*. 2. vydání, Librerie générale de Droit et du Jurisprudence, EJA 2003, str. 139 a násl.

zneužívajícím způsobem, nemá se k těmto hlasům přihlížet (186c odst. 2 183 ObchZ). Této obrany však může kterýkoli akcionář či jiná aktivně legitimovaná osoba (§ 131 odst. 1 ObchZ) využít pouze v zákonné prekluzívní lhůtě tří měsíců od konání valné hromady. Vzhledem k tomu, že – s výjimkou výše uvedeného nepřípustného pokynu – je neplatnost usnesení valné hromady pouze relativní, musel by neplatnost takového rozhodnutí prohlásit soud.

Zneužitím svého hlasovacího práva akcionář neporušuje jen ustanovení § 56a odst. 1 ObchZ, ale současně na něj dopadá i § 265 ObchZ. Toto ustanovení obsažené v třetí části obchodního zákoníku je jednou ze zásad, na nichž spočívá úprava obchodního práva. Ten, kdo v obchodních vztazích zneužívá právo (včetně práva hlasovacího), chová se způsobem odporujícím zvyklostem panujícím v poctivém obchodním styku. Porušení zásady poctivého obchodního styku v sobě tudíž zahrnuje i zneužití práva, přičemž takové zneužití je postihováno tím, že zneužívající osobě se odpírá z tohoto důvodu právní ochrana.[20]

Ten, kdo své hlasovací právo zneužil, odpovídá poškozenému za škodu, která zneužitím vznikne. Vzhledem k tomu, že poškozenou může být v tomto případě sama společnost, budou akcionáři, kteří zneužili své hlasy, odpovídat za škodu společnosti, jeli prokázána příčinná souvislost mezi zneužitím a vzniklou majetkovou újmou. Pokud zneužitím hlasovacího práva akcionářem či akcionářskou skupinou vznikla škoda jiným akcionářům, vzniká zneužívajícímu akcionáři povinnost k její úhradě i vůči těmto poškozeným osobám.[21] Vzhledem k tomu, že škoda vzniká porušením povinnosti stanovené obchodním zákoníkem, bude se na ni vztahovat režim obchodního zákoníku (§ 757 spolu s § 373 a násl. ObchZ).

V úvahu přichází i vznik povinnosti vydat bezdůvodné obohacení (§ 451 ObčZ), pokud akcionář zneužívající hlasovací právo získal majetkový prospěch, který lze považovat (s ohledem na aplikaci § 265 ObchZ) za prospěch získaný z nepoctivých zdrojů.

4. ZÁVAZNOST POKYNU VALNÉ HROMADY

4.1 POKYNY NEVHODNÉ A PROTIPRÁVNÍ A JEJICH DŮSLEDKY

Pro rozhodnutí představenstva, zda bude pokyn valné hromady respektovat, je tudíž rozhodující, k čemu je valná hromada směřuje. Protiprávní resp. „protistatutární" pokyn musí odmítnout. Není přitom rozhodné, zda by z pokynu vznikla společnosti škoda, či zda by jeho splnění nemělo škodní následky. Tento závěr vyplývá ze skutečnosti, že představenstvo je povinno při výkonu své činnosti dodržovat

[20] Blíže: Eliáš, K.: *Širší kontext § 56a Obch.Z a poznámky k němu.* Vzájemné ovlivňování komunitární úpravy a českého a slovenského obchodního práva na pozadí procesu jejich reforem. Sborník ze setkání kateder obchodního práva právnických fakult České republiky a Slovenské republiky ve dnech 6. až 8. února 2007 v Průhonicích. Universita Carolina Facultas Iuridica. Sborník 32. Praha 2007, str. 119.

[21] K tomu: Dědič J. a kol. *Komentář k obchodnímu zákoníku.* Díl I. Bova, Praha 2002, str. 344 a násl.

právní předpisy a stanovy. Samotný fakt, že jde o pokyn valné hromady jako vrcholného orgánu společnosti, na tom nic nemění.

V souvislosti s posuzováním závaznosti pokynu uděleného valnou hromadou je nezbytné *rozlišovat mezi nevhodným a protiprávním pokynem*. Každý nevhodný pokyn nemusí být současně protiprávní. Za nevhodný lze považovat takový, v jehož důsledku společnosti vznikne újma či nastane jiný pro ni nepříznivý důsledek, aniž by se tím současně porušoval právní předpis či stanovy společnosti. Přijmou-li například akcionáři formou usnesení valné hromady strategické rozhodnutí o spojení (fúzi) s obchodním partnerem a udělí představenstvu pokyn k jeho realizaci, musí představenstvo takový pokyn respektovat, i když má na jeho výhodnost, resp. správnost jiný názor. Pokud pokyn nesměřuje k porušení právního předpisu či stanov, jde o *názorový střet mezi představenstvem a valnou hromadou*, který ještě nezakládá nezávaznost takového pokynu pro představenstvo. V praxi se může stát, že další perspektivy společnosti a prostředky k dosažení cílů hodnotí představenstvo a akcionáři různě. Může nastat i situace, že představenstvo považuje názor valné hromady za odporující zájmu společnosti. Ani toto přesvědčení však nezakládá bez dalšího právo představenstva takový pokyn valné hromady odmítnout s odkazem na povinnost loajality vůči společnosti, tedy na povinnost řídit se jejími zájmy (§ 567 odst. 2 ObchZ). Povinnost představenstva chránit zájem společnosti by v tomto případě měla být naplněna tím, že upozorní valnou hromadu na případnou nevhodnost usnesení.

Současné znění § 194 odst. 5 ObchZ sice již neformuluje speciální liberační důvod pro zproštění se odpovědnosti za škodu spočívající v tom, že alespoň jeden člen představenstva na nevhodnost pokynu upozornil valnou hromadu, požádal o zapsání protestu ohledně nevhodného pokynu do zápisu z valné hromady a valná hromada na nevhodném pokynu trvala. Podle platné úpravy lze dovodit povinnost člena představenstva upozornit valnou hromadu na nevhodnost pokynu nejen z obecné povinnosti chránit zájmy společnosti (§ 66 odst. 2 spolu s § 567 odst. 2 věta prvá), ale i z povinnosti formulované ve druhé větě ustanoví § 567 odst. 2, podle níž je mandatář povinen oznámit mandantovi všechny okolnosti, které zjistil při zařizování záležitostí a jež mohou mít vliv na změnu pokynů mandanta. Z těchto ustanovení vyplývá podle okolností i povinnost upozornit, resp. vysvětlit nevhodnost pokynu i jiným způsobem či jinými prostředky než na valné hromadě.[22] Nelze vyloučit, že člen představenstva bude považovat nevhodnost pokynu pro společnost za natolik zásadní, že se rozhodne z funkce odstoupit.[23] Obecněji vzato je shora naznačené řešení názorového střetu mezi představenstvem a valnou hromadou výrazem skutečnosti, že akcionáři jsou v konečné instanci (ekonomicky vzato)

[22] Upozornění na vadnost a protiprávnost pokynu lze chápat i jako součást povinnosti pečlivě a řádně pečovat o zájmy společnosti. Na vztah povinnost loajality a péče řádného hospodáře není v odborné literatuře jednotný názor. Mám za to, že povinnost loajality znamená jednat v nejlepším zájmu a ku prospěchu společnosti a zdržet se všeho, co by mohlo zájem společnosti ohrozit. Z povinnost péče řádného hospodáře pak vyplývá, s jakým odborným nasazením, s jakou pečlivostí, opatrností, obecně řečeno s jakou kvalitou má statutární orgán o zájmy společnosti pečovat. K tomu blíže Čech, P.: *Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. Právní rádce 3/2007* str. 13, Černá, S. *Obchodní právo. Akciová společnost.* 3. díl, ASPI, Praha 2006, str. 241 a násl.

[23] Tento krok je však třeba posuzovat v kontextu povinnosti člena představenstva být vůči společnosti loajální, pod níž lze zahrnout i zákaz vzdát se funkce v nevhodné době, kdy společnosti hrozí například vážná újma.

vlastníky společnosti a jim tudíž náleží konečné slovo při rozhodnutí o zásadních otázkách, které se jí týkají. Současně však platí, že členové představenstva jako „správci" majetku společnosti musí učinit vše, aby valné hromadě, která – na rozdíl od nich – reprezentuje spíše laický prvek, zajistili potřebné informace a upozornili na všechna rizika, který s přijímaným rozhodnutím mohou souviset.[24] Členové představenstva pak nebudou odpovídat za případnou újmu, která realizací nevhodného pokynu vznikne.[25]

Pouze spočívá-li vada pokynu v protiprávnosti, nebude pokyn závazný. Přitom splnění protiprávního pokynu by mohlo být pro společnost hospodářsky výhodné (effective breach). Protiprávní pokyn může mít na druhé straně pro společnost nepříznivé účinky. Může jít o případ, kdy mají být na jeho základě úmyslně zvýhodněni akcionáři na úkor společnosti například prokazatelně nevýhodnou smlouvou o prodeji vlastních akcií. Takový pokyn valné hromady by byl nejen nevhodný, ale i protiprávní. Jeho protiprávnost by spočívala v nadřazení zájmů akcionářů zájmu společnosti, v porušení zákazu neoprávněně zasáhnout do chráněného zájmu jiné osoby (§ 3 odst. 1 ObčZ). Takové jednání je porušením příkazu ukládajícího sdruženým osobám zdržet se jakékoli činnosti, která by mohla znemožnit nebo ztížit dosažení sjednaného účelu (§ 830 ObčZ). Pokyn valné hromady, který má takové právní vady, není pro představenstvo závazný.[26] I v tomto případě má představenstvo povinnost upozornit valnou hromadu na nevhodnost a současně i protiprávnost udělovaného pokynu.

4.2 ZÁJEM SPOLEČNOSTI

Samotná otázka, co je zájmem společnosti a jak jej zjišťovat, resp. zájmy kterých osob se do zájmu společnosti promítají, není v mezinárodním srovnání ani v tuzemsku řešena jednotně. Zpravidla se rozlišuje anglosaská koncepce shareholders-value, podle níž je zájem společnosti totožný se zájmem akcionářů na růstu hodnoty jejich akcií.[27] Statutární orgán společnosti je v tomto modelu povinen řídit se imperativem maximalizace výnosu (dividendy), jež společnost vyplácí, resp. růstu tržní kapitalizace společnosti. Zájmy ostatních skupin osob (tzv. stakeholders) jsou brány v této koncepci na zřetel spíše okrajově, respektive prostřednictvím jiných mechanismů. Neodrážejí se bezprostředně v zájmu společnosti. I zde je nicméně v poslední době patrný částečný posun.

Podle tradičního evropského pojetí zájem společnosti není takto jednoznačně profilován. Kontinentální právní řády bývají spojovány s tzv. teorií *stakeholders value*, podle níž zájem společnosti není tvořen jen zájmem akcionářů, ale i zájmy dalších zainteresovaných osob, tedy těch, kdož svým dílem přispívají k úspěchu společnosti – zaměstnanců, dodavatelů, odběratelů a dalších skupin. Zohledňován je i tzv. veřejný

[24] Na laický prvek v rozhodování valné hromady a na profesionalitu představenstva a z toho plynoucí důsledky upozorňuje i odborná literatura. Viz Rada, I.: *Obecné povinnosti členů statutárního orgánu. Právo a podnikání 2/2003, str. 9.*

[25] K tomu: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2007 29 Odo 741/2004.

[26] „...člen představenstva je povinen jednat v souladu se zájmy společnosti, nikoliv se zájmy konkrétního akcionáře, byť jej on do funkce navrhl a vahou svých hlasů zvolil." Jan Dědič a kol. *Obchodní zákoník.* Komentář. *Prospektrum 1997, str. 606.*

[27] Teichman, Ch.: *Corporate Governance in Europa.* ZGR 5/2001, str. 648.

prospěch. Oproti zájmovému monismu anglosaské koncepce se tradiční evropský přístup vyznačuje zájmovým pluralismem. V pojetí řady evropských států jsou tudíž orgány společnosti povinny při definování zájmů společnosti přihlížet též sice k zájmům akcionáře, resp. společníků obchodní společnosti, avšak nikoli výlučně, neboť zohledněny mají být i další faktory. Zřetelněji tento přístup vyjadřuje například rakouská úprava, méně jednoznačně pak německá.[28] Důležitost jednotlivých faktorů (tj. zájmy akcionářů, zaměstnanců, věřitelů a veřejnosti) je přitom dle doktrinálních stanovisek rovnocenná.[29]

Tuzemská judikatura a odborná literatura se problematikou zájmu společnosti a jeho obsahu zabývala dosud spíše okrajově. Geografická blízkost a inspirační tradice by mohly vést k příklonu k rakouské a německé koncepci. Prvky koncepce stakeholders value lze ostatně nalézt i v obchodním zákoníku v rámci úpravy účasti zaměstnanců akciové společnosti v dozorčí radě (viz § 200 odst. 1 ObchZ), či v ustanoveních, která realizují koncepci reálné tvorby a udržení základního kapitálu, jejíž funkcí je chránit zájmy věřitelů či v úpravě nabídek převzetí (183a odst. 10 písm. c) ObchZ).[30] Uznání zájmů zainteresovaných osob jako rámce pro správu a řízení společnosti zdůrazňuje i Kodex správy a řízení společností založený na principech OECD (2004) vypracovaný Komisí pro cenné papíry.[31]

Ať už se tuzemská nauka a judikatura většinově přikloní k první či druhé koncepci, bylo by možné za jednání v rozporu se zájmem společnosti považovat i takový případ, kdy akcionáři uspokojují, třeba prostřednictvím rozhodnutí valné hromady, přednostně své partikulární zájmy na úkor společnosti. Stejně tak je jednáním v rozporu se zájmem společnosti, pokud představenstvo takové prolomení povinně respektované priority zájmu společnosti akceptuje a pokyn, který má výše uvedené znaky, splní. Tento závěr by pak bylo možné vyslovit jak ve vztahu k užšímu, tzv. akcionářskému pojetí zájmu společnosti, tak ve vztahu širšímu pojetí zájmu společnosti zohledňujícímu i zájmy dalších zainteresovaných osob.

4.3 ODPOVĚDNOST PŘEDSTAVENSTVA

Uloží-li valná hromada představenstvu pokyn k protiprávnímu jednání, jímž může být v konkrétním případě prosazováno úmyslně nadřazení zájmu určité skupiny akcionářů na úkor zájmu společnosti, mělo by představenstvo realizaci takového pokynu odmítnout. Pokud představenstvo pokyn splní, budou jeho členové povinni k náhradě takto vzniklé škody.

---

[28] Srov. Doralt, P., Nowotny, Ch., Kalss, S.: *Kommentar zum Aktiengesetz*, díl I, Linde, Wien 2003, str. 770.

[29] Srov. Kastner, W., Doralt, P.: Grundriss des österreichischen Gesellschaftsrechts, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 4. vydání, Wien 1983, str. 186.

[30] V tuzemské odborné literatuře se však lze setkat i s opačnými stanovisky poukazujících na dominaci akcionářského modelu. K tomu: Kuhn, P.: *Komunitární úprava obchodního práva. Závod ke dnu? Vzájemné ovlivňování komunitární úpravy a českého a slovenského obchodního práva na pozadí procesu jejich reforem.* Sborník ze setkání kateder obchodního práva právnických fakult České republiky a Slovenské republiky ve dnech 6. až 8. února 2007 v Průhonicích. Universita Carolina Facultas Iuridica. Sborník 32. Praha 2007, str. 172.

[31] Kapitola IV. Komentář ke kapitole IV.

Závazek k náhradě škody společnosti je pro členy představenstva solidární. Na odpovědnost členů představenstva dopadá právní režim § 373 a násl. ObchZ, neboť se jedná o porušení povinnosti stanovené obchodním zákoníkem (§ 757 ve spojení s § 373 a násl.).[32] Pro uplatnění těchto nároků na náhradu škody není stanovena žádná zvláštní lhůta, takže platí obecná úprava stanovená pro promlčení práva na náhradu škody podle § 397 a § 398 ObchZ. Soud v tomto případě nebude zkoumat jako předběžnou otázku platnost či neplatnost usnesení valné hromady, ale bude se zabývat otázkou, zda člen představenstva způsobil společnosti škodu porušením své povinnosti, tedy porušením povinnosti odmítnout protiprávní pokyn.

Otázka závaznosti pokynu bude vždy řešena podle okolností konkrétního případu. Představenstvu zde tudíž vzniká prostor pro zvážení právních a hospodářských souvislostí, jejichž kontury nejsou vždy zcela ostré. Nebude zřejmě možné považovat za vadný takový pokyn valné hromady k prodeji akcií vlastním akcionářům za cenu jen nepatrně nižší, než je cena obvyklá, který tudíž zvýhodňuje kupující akcionáře jen nepatrným způsobem a nezpůsobí společnosti téměř žádnou újmu.

[32] Nemožnost napadnout usnesení valné hromady návrhem na prohlášení jeho neplatnosti, pro něž zákon stanoví tříměsíční prekluzivní lhůtu, je však třeba odlišovat od možnosti, resp. nemožnosti domáhat se vůči členům představenstva náhrady škody, kterou způsobili společnosti tím, že se řídili zásadou či pokynem valné hromady odporujícím zákonu či stanovám.